

Autors moderns: Hegel

<i>Professor/a:</i>	Josep Manuel Udina	<i>Curs acadèmic:</i>	2008-2009
<i>Cicle:</i>	Segon	<i>Curs:</i>	Tercer i quart
<i>Quadrimestre:</i>	Segon	<i>Grup:</i>	1
<i>Crèdits:</i>	6	<i>Tipus:</i>	Optativa
<i>Àrea:</i>	Filosofia	<i>Horari:</i>	Dimarts i dijous de 8:30 a 10:00 h.
<i>Tutoria:</i>	Dijous de 10:15 a 11:15 h.		

contingut I OBJECTIUS

Hegel és un autor difícil i alhora imprescindible; però, si és imprescindible i cal conèixer-lo, és possible llegir-lo. El curs vol ajudar en la dificultat que té l'autor, introduint l'alumnat en l'estudi directe –mitjançant una **contextualització** i la **lectura** (comentada i compartida)– d'una generosa selecció dels seus textos. És per això que el **Programa**, de vuit temes –com vuit són els capítols de la *Fenomenologia de l'esperit*, que és el nucli referencial del curs–, s'estructura alhora temàticament i textualment; cada tema es refereix, en efecte, a un conjunt de textos, recollits tots ells en l'*Antologia* a la paginació de la qual (**A** 1-200 del volum I: **Antologia**, del **Dossier**, posat a disposició de l'alumnat) remet el corresponent apartat de cadascun d'aquests temes. I és també per això que el concret desenvolupament acadèmic del semestre es basa en el **comentari de text**, centre de l'*avaluació* de l'assignatura.

Com a autor alhora difícil i imprescindible, Hegel ha estat objecte de les més diverses i àdhuc contradictòries **interpretacions** generals i **anàlisis** particulars; el professor en té òbviament la seva, d'interpretació, i n'ha fet també les seves, d'anàlisis, les quals ell no pretén que siguin ni úniques ni les millors, però són les que ofereix. Tanmateix, perquè l'alumne conegui altres perspectives sobre l'autor i perquè en tingui una visió completa, de Hegel (sobretot en el cas que en el curs no sigui possible veure tot el programa), tothom *haurà de llegir* una de les **monografies generals** sobre l'aportació hegeliana esdevingudes clàssiques, recollides a propòsit de la Tutoria integrada (i que sovint han estat punt de partença d'una o d'altra de les grans línies de pensament de bona part del s. XX; o bé en foren deutors); i n'haurà de donar compte oralment, a manera de **recensió**.

Tothom tindrà també a la seva disposició el volum II del **Dossier**, el qual inclou *materials* diversos (**D** 201-301) i un conjunt de **Quadres** sinòptics (**Q** I-XVI: p. 303-332 del mateix volum), així com una *Bibliografia bàsica* (p. 341-350), sobre l'assignatura. Tot això és ofert com a contextualització dels textos de Hegel i com a elements indispensables per al seguiment del curs acadèmic.

temari

1 **G.W.F. Hegel (1770-1831) i la història de la filosofia.** **Introducció històrico-filosòfica**

La història de la filosofia i Hegel. Filosofia i història de la filosofia. A partir i més enllà de Kant, o la raó i l'abstracció. El prisma hegelian: Grècia, Reforma, Revolució francesa.

TEXTOS. De les *Lliçons sobre la història de la filosofia* (A 1-36); l'assaig *) Qui pensa abstractament?+ (Hegel, 1807?: A 85-86); i altres textos (D 201s).

2 **El "primer Hegel" (contra Lukács), teòleg crític-utòpic. Introducció biogràfic-personal**

De Stuttgart i Tübingen (1788-1793) a Berna, o el Hegel kantianista i l'analogia dels idealismes. Frankfurt (1797-1800), i el canvi d'actitud. Qui és Hegel?: la polèmica dels intèrprets.

TEXTOS. De les cartes i altres *Escrits teològic-polítics de joventut* (A 38-43 i 47-49); l'esbós *El més antic programa de l'idealisme+ (Hegel?, 1796: A 44-46); d'alguns dels *Escrits teològic-polítics de joventut* (A 50-76); i de l'obra de Lessing (1780: A 187-190).

3 **Hegel a Jena (1801-1806): impostació jurídic-política i globalització metafísico-cosmovisional**

Els escrits polítics del primer Hegel (1798-1803). Jena, i la ruptura amb el kantisme. Vers un pensament de la totalitat (els *Esbossos de sistema de Jena*: 1803-1806). La *Filosofia real* (1805s), llavor de la *Fenomenologia* (1807) i de la futura *Filosofia del dret* (1821).

TEXTOS. Dels articles (del *Kritisches Journal der Philosophie*) i altres escrits de Jena (A 77-85); de la part sobre la *Filosofia de l'esperit+ de la *Filosofia real* (A 87-100); i dels *Principis de la filosofia del dret* (A 168-181).

4 **La *Fenomenologia de l'esperit (PhG) I-V.* Primera aproximació a l'obra de 1807**

La *introducció+ a la *Fenomenologia* com a introducció a Hegel mateix. Estructura, abast, límits i interpretacions de l'obra. Subjecte-objecte, o la certesa sensible (*PhG I*) com a prototipus. Per a una primera lectura *conceptual+ de la història (*PhG IV*), des del *subjecte*.

TEXTOS. *PhG E (Einleitung* ["Introducció"]: A 101-110); textos de *PhG I* i *IV* (A 111-124) i altres (A 85s [tema 1] i 182-186), així com també de B. Gracián (A 191s).

5 ***PhG* (camí vers la síntesi assequible) i pas al *sistema+ (*PhG VIII*): *Lògica i Enciclopèdia***

Camí i ciència, la *Fenomenologia* és diàleg i síntesi. És també *propedèutica* (com els cursos [1808-1811] de Nüremberg) al sistema, i part d'ell; part, doncs, de l'*Enciclopèdia* (1817 [31830]), anticipada en la *Ciència de la lògica* (1812 [21832], 1813 i 1816). Qüestions obertes.

TEXTOS. Del *Prefaci+ [*Vorrede: PhG P* (A 125-136)]; de la Introducció general i de la Lògica de l'*Enciclopèdia de les ciències filosòfiques*, i de la *Ciència de la lògica* (A 137-167); fins i tot, poemes de Juan Ramón Jiménez (A 193-196).

6 **Del cap. VI (*L'esperit+) de la *PhG* a les *Lliçons sobre la filosofia de l'estat* i de la *història***

Segona lectura *conceptual+ de la història (*PhG VI*), l'*objectiva*. De Heidelberg (1816) a Berlín (1818-1831) i la qüestió del pensament polític hegelian (tema 3). Hegel i l'estat: de nou, el problema de l'interpret. Apories hegelianes (quant a l'especulació, al sistema i a l'expressió).

TEXTOS. De *PhG VI*; dels *Principis de la filosofia del dret* (A 168-181); i de les *Lliçons sobre la filosofia de la història universal* (sobretot, de *La raó en la història*).

7 **Del cap. VII (*La religió+) de la PhG a les Lliçons sobre l'art, la religió i la filosofia**

Darrera lectura *conceptual+ de la història (*PhG VII*), la de les *cosmovisions*: art, religió i filosofia. L'estètica hegeliana, i temes que retornen: la sang teològica de Hegel (o un cop més els interpretats); Hegel i la història de la filosofia. L'*opus* hegelian i les anotacions dels alumnes.

TEXTOS. De *PhG VII* (i *PhG I, IV, VI i VIII*); de les *Lliçons sobre l'estètica, la filosofia de la religió* (amb J.M. Valverde?: A 196-198) i la *història de la filosofia* (tema 1).

8 **Hegel, encara avui i pertot arreu (àdhuc a través del més ferm anti-hegelianisme)**

Hegel respira en els anti-hegelians (de Schleiermacher a Nietzsche); i actua polivalentment entre els hereus (esquerra i dreta hegelianes, marxismes, existencialisme, cristianisme). Hi ha, sens dubte, un camí posthegelian; però aquest és, com Hegel mateix, radicalment bifíid.

TEXTOS. Les referències que caldria fer aquí no serien d'escrits de Hegel, sinó d'obres sobre ell (les *monografies generals+ o altres obres: de la *Bibliografia* o citades al llarg del curs).

avaluació

La Tutoria integrada consisteix en la lectura d'una de les *monografies generals* sobre Hegel i en l'exposició oral (d'acord amb un guió) d'una *recensió* de l'obra escollida. La corresponent qualificació equival a un 20% de l'avaluació del semestre.

Tothom ha de fer també una presentació escrita (o oral, a classe) d'un treball d'unes 4 pàgines sobre una de les *exposicions temàtiques* de la llista inclosa en el **Dossier** (p. 339-341). La presentació té el valor d'un 10% (o d'un 20% si hi ha exposició) de l'avaluació.

La *prova final* –centrada bàsicament en un comentari de text– té el valor d'un 70% (o d'un 60% si hi ha hagut exposició) de l'avaluació del curs.

BIBLIOGRAFIA

Obres de referència

Hegel, G. W. F., *Morceaux choisis* (selecció i trad. franc.: H. Lefebvre - N. Guterman), Gallimard (1939) [Folio / Essais 264], P. 1995. (Antiga antologia, actualitzada).

Inwood, Michael J., *A Hegel dictionary*, Blackwell, Oxford - Cambridge (Mass.) 1992, 348 p. El més modern diccionari anglès dels conceptes i de la terminologia hegelians.

Steinhauer, Kurt, *Hegel bibliography*, Saur, Munic - N.Y. - P. 1980, 896 p. Té més de 12.000 fitxes d'obres [i traduccions] de Hegel i de literatura secundària sobre aquest, fins al 1975, ordenades cronològicament; i sengles índex (de G. Hausen) d'autors i de títols.

Vanasco, Alberto, *Vida y obra de Hegel*, Planeta, B. 1973, 222 p.

Monografies generals sobre Hegel

Cf. *infra* Tutoria integrada

Edicions de les obres de Hegel

Per la seva complexitat, hom en farà acurat esment a l'inici i al llarg del curs acadèmic.

Sobre la *Fenomenologia de l'esperit*

- Hegel-Tage Royaumont 1964. Beiträge zur Deutung der *Phänomenologie des Geistes+*, Bouvier [*Hegel-Studien+, Beiheft 3], Bonn 1966, 194 p. Editat per H.G. Gadamer, hi participen també H.F. Fulda, J. Gauvin (com els dos següents, amb l'aportació en francès), J. Hyppolite, A. Kaan, O. Pöggeler i R. Wiehl.
- Heidegger, Martin, *La *Fenomenologia del espíritu+ de Hegel* ([1930s] GA 22 [1980]), Alianza [AU 706], M. 1992, 360 p. (L'ed. cast. diu: *La fenomenología...*).
- Hyppolite, Jean, *Génesis y estructura de la *Fenomenología del espíritu+* (1946), Península, B. 1974, 563 p.
- Kojève, Alexander, *Introduction à la lecture de Hegel. Leçons sur la *Phénoménologie de l'esprit+*, Gallimard, P. (1947) reed. fotomec. 1985, 600 p. N'hi ha trad. cast. (sense quadres esquemàtics): La Pléyade, B.A., v. 1 (*La dialéctica del amo y del esclavo en Hegel*, 1975), v. 2 (*La concepción de la antropología y el ateísmo en Hegel*, 1972) i v. 3 (*La dialéctica de lo real y la idea de la muerte en Hegel*, 1972).
- Labarrière, Pierre J.: ^a*Structures et mouvement dialectique dans la *Phénoménologie de l'esprit+ de Hegel*, Aubier, P. 1969, 316 p.– ^b*La *Fenomenología del espíritu+ de Hegel. Introducción a su lectura* (1979), FCE, Méx. - M. - B.A. 1985, 320 p.
- Materialen zu Hegels *Phänomenologie des Geistes+* (ed., H.F. Fulda i D. Henrich), Suhrkamp, Frankfurt del M. 1973, 444 p. Textos clàssics sobre l'obra.
- Pöggeler, Otto, *Hegels Idee einer Phänomenologie des Geistes*, Alber, Munic 1973, 407 p.
- Stiehler, Gottfried, *Hegel y los orígenes de la dialéctica* (1964), Ciencia Nueva, M. 1967, 272 p. (Títol original: **La dialèctica en la Fenomenologia de l'esperit de Hegel+*. L'obra és d'una ortodòxia marxista exasperant).
- Valls Plana, Ramón, *Del yo al nosotros. Lectura de la *Fenomenología del espíritu+ de Hegel*, B.: (Estela 1971) reed. Laia 1979 / PPU 1994, 428 p.
- Wahl, Jean, *La malheure de la conscience dans la philosophie de Hegel*, Rieder, P. (1929) ²1951, 208 p.

Altres estudis de particular interès

- Adorno, Theodor W., *Tres estudios sobre Hegel* (1963), Taurus [Ensayistas 61], M. 1969, ³1981; reed. [Taurus Humanidades 61] 1991.
- Bloch, Ernst, **El tema faustià de la Fenomenologia+* (1950), dins *L'arc utopia-matèria i altres escrits* (introd., trad. i notes: J.Ml. Udina), Laia [TF 37], B. 1985, p. 65-111.
- D'Hondt, Jacques: ^a*Hegel, filósofo de la historia viviente* (1966), Amorrortu, B.A. 1971.– ^b*Hegel. Biographie*, Calmann - Lévy, P. 1998.
- En torno a Hegel*, Univ. de Granada, Granada 1974.
- Escotado, Antonio, *La conciencia infeliz*, Revista de Occidente, M. 1972.
- Estudios sobre la filosofía política de Hegel*, Centro de Estudios Constitucionales, M. 1989.
- Flórez, Ramiro, *La dialéctica de la historia en Hegel*, Gredos [BHF 97], M. 1983.
- Gadamer, Hans Georg, *La dialéctica de Hegel*, Cátedra, M. 1979, p. 109-124.
- Guibal, Francis, *Dieu selon Hegel. Essai sur la problématique de la *Phénoménologie de l'esprit+*, Aubier - Montaigne, P. 1985.
- Hegel Studien*, Bouvier, Frankfurt am Main 1961ss. Revista anual dedicada només a Hegel; té també una sèrie de volums adjunts (*Beihefte*), en general monogràfics.
- Kaufmann, Walter, *Hegel* (1967), Alianza, M.: [LB 111: 1968] reed. AU 31 (1973) ³1982.

- Lauth, Reinhard, *Hegel critique de la * Doctrine de la science+ de Fichte*, Vrin, P. 1987.
- Löwith, Karl, *De Hegel a Nietzsche* (1941), Sudamericana, B.A. 1968.
- Lukács, Georg, *El joven Hegel* (1954), Grijalbo, M. 1963.
- Pinkard, Terry, *Hegel. Una biografía* (2000), Acento, M. 2001, 928 p.
- Prieto, Fernando, *El pensamiento político de Hegel*, Univ. de Comillas, M. 1982.
- Ros, Àngel, *La substància com a subjecte+ i *Plató, Spinoza, Hegel+ (caps. v i vi de la seva tesi, [2002], sobre els tres autors: *Ontologies de la finitud*, 1992), dins Id., *Escrits*, El Punt, Girona 2002, p. 155-194.
- Walsh, W., *La ética hegeliana* (1969), Fernando Torres, València 1976.
- Weil, Eric, *Hegel et l'état*, Vrin, P. (1950) ⁵1980.

TUTORIA INTEGRADA

La Tutoria consisteix en la lectura d'una de les monografies generals sobre Hegel de la llista adjunta i en l'exposició oral (d'acord amb un guió i en el despatx del professor) d'una *recensió* de l'obra. L'exposició té el valor d'un 20% de l'avaluació del curs.

Monografies generals sobre Hegel

- Bloch, Ernst, *Sujeto-objeto. El pensamiento de Hegel* (1949/1951), FCE, Mèx. - M. - B.A. (1949) e.a. 1982, 500 p.
- Châtelet, François, *Hegel según Hegel* (1968), Laia [Eds. de bolsillo 228], B. 1972, 300 p.
- Colomer, Eusebi, *El pensamiento alemán de Kant a Heidegger*, v. II: *El idealismo: Fichte, Schelling y Hegel*, Herder, B. 1986, p. 113-402 (capítols relatius a Hegel).
- D'Hondt, Jacques, *Hegel et le hégélianisme*, PUF [Q.s.-j.? 1.029, substituint el títol de R. Serreau, de 1962], P. (1982) ²1986, 127 p.
- Findlay, John Niemeyer, *Reexamen de Hegel* (1958), Grijalbo, B. 1969, 376 p.
- Gadamer, H.G. (ed.), *Hegel. Einführung in seine Philosophie*, Alber, Munic 1977, 196 p.
- Garaudy, Roger, *Dios ha muerto. Estudio sobre Hegel* (1962), Sudamericana, B.A. 1973, 450 p. D'una versió abreujada (de 1966), n'hi ha trad. (*El pensamiento de Hegel*).
- Hartmann, Nicolai, *La filosofía del idealismo alemán*, II: *Hegel* (1929), Sudamericana, B.A. 1960, 516 p.
- Marcuse, Herbert, *Razón y revolución. Hegel y el surgimiento de la teoría social* (1941), Alianza [Libro de bolsillo 292], M. 1970, 444 p. (Només cal llegir la primera part).
- Mure, G.R.G., *La filosofía de Hegel* (1940), Cátedra, M. 1984, 216 p.
- Palmier, Jean-Michel, *Hegel* (1968), FCE [Breviarios 200], Mèx. (1971) reed. ²1986, 120 p.
- Papaioannou, Kostas, *Hegel* (1962), EDAF, M. 1975, 306 p. (amb antologia de textos).
- Serreau, René, *Hegel y el hegelismo* (1962), Universitaria, B.A. 1977, 110 p.
- Stanguennec, André, *Hegel. Une philosophie de la raison vivante*, Vrin, P. 1997, 248 p.
- Taylor, Charles, *Hegel*, Cambridge Univ. Press, Cambridge - L. 1975, 750 p. Trad. d'una versió parcial: *Hegel y la sociedad moderna*, FCE [Breviarios 329], Mèx. 1983, 340 p.